

Jóanes N. Dalsgaard skrifar:

Hugleiðingar um føroyska samfelagið í sínum fjølbroytni

So leingi sum politikarin - fólksins umboð - hugsar meira um at sæta sær í flógvum sessi, heldur enn at skapa øllum teimum hann umboðar, livikor ájavnt við hansara egnu, tá er hann ikki annað enn úlvur í seyðaskinni skrifar Jóanes N. Dalsgaard, m.a. í hesum hugleiðingum um føroyska samfelagið í dag.

Í hesum døgum verður nógv tosað um ymiskar broytingar, sum mugu gerast í samfelagnum til tess, at hetta kann lúka tær treytir, nútíðin setir einum slíkum. Mál av sera stórum týðningi hava verið frammi, so sum rúsdrekkalógin og afturlat-ingarlógin, og sannast má, at okkara politikarar reiðiliga hava spilað seg út fyri at fáa loyst hesi mál. Tosað verður um at liberalisera lógir frá hond, og hetta má merkja, at lógarverk okkara sum er, er nakað stírvíð og kanska í so viftevnandi. Jú, vist hava okkara politikarar fullar hendur, ikki minst tí at eingin teirra tykist at vilja lita nøkrum av teimum mongu embættismonnum í Tinganesi tey reint umsitingarligu málini upp í hendur. Nei, alt verður gjørt til politiskar avgerðir.

Ferðastlan Strandfaraskip Landsins, raðfesting av vegagerðum hjá Landsverkfrøðingnum, upphøggingarstuðul til skip, fiskiloyvi, aliloyvi, kvotabýti o.m.a. Tá so er, kann ein freistast at spyrja, hvussu nógv orku politikararnir leggja í at føra politikk í týðninginum samfelagsmennandi og menningarstýrandi virksemi. Hvussu við framtíðar samfelagnum? Hvussu við bygnadnum í landsins stýri? Hvussu við framtíðar Føroyum? Og hvussu við fortreytum hjá fólki at virka undir, sum so nógv varð tosað um frá politikarar síðu beint eftir seinasta val? Hesum spurningum tykist eingin við politikarar ávirkan at hava hug ella stundir til at hugsa um nú. Men hví skulu teir eisini tað? Týðningarmeira er at bjarga nøkrum atkvøðum her og har, við onkrum aliloyvi, stuðuli

til fiskivinnuna, ella við landskassaveðhaldi at bjarga einum hvørjum óhepnem reidara frá húsa-gangi, ella at bjarga politiskum samstarvi við at lata eyguni aftur fyri at einhvør forroknaður grannskoðari við inhabilitetinum í lagi, heldur út-sølu fyri skattaborgarans pening. Men hvar fór um-sorgin fyri vanligar føroyinginum, honum sum ikki eigur nakrar pengar at spekulera við? Jú, sært tú, við honum er ikki so vágið. Hann velur tey bestu lyftini, hóast hann veit, at tey verða brotin. Hann hevur einki annað val!

Hvat fáa tey løn fyri?

Tann politikk vit siggja ferðan í dag, og sum vit hava sæð í nú skjótt nógv ár er ein stuttskygdir, nalvaskoðandi sjálvsokn-politikur, uttan ans fyri samfelagnum í sínum fjølbroytni. Fyri at nevna nøkur av teimum, sum verða fjónaði, kunnu vit nevna tey lágløntu, ar-beiðsmenn og -kvinnur, ar-beiðsleys og lesandi. Onkur stúris kanska við tá eg taki tey lesandi við, men ein sannroynd er tað, at stuðulin hesi fáa frá tí almenna, er hvørki til at liva ella doyggja av.

Men tað eru tey, sum ikki hava tilikar trupuleikar at dragast við. Og imillum teirra eru júst okkara fólkavaldu politikarar. Við eini løn uppá einar 17.500,- kr. um mánaðin lida hesi onga neyð. Hetta skal ikki skiljast sum eg eri argur um at tey ikki lida neyð. Nei, soleiðis er ikki, men vanligar verður kravt av einum, sum fær løn, at hann ger eitt ar-beiði afturfyri. Tað er jú ar-beiði, sum gevur peng-unum virðið. Men júst her

er tað at eg fari at seta eitt stórt spurnartekin við lønina, sum lögtingsmann-ingin fær, tilsamans einar 6,7 mió. kr. um árið. Fáa vit veljarar valuta fyri hesar pengarnar, tí vit eru tað sum gjalda. Eg haldi at svarið má verða nei.

Fremsta uppgáva politikarans (i einum toluliga humanum demokratii) má vera, at skipa samfelagið soleiðis at allir borgarar tess trivast. Og so kann spyrjast: Hava landsins ráðandi myndugleikar økt um trivnaðin hjá føroying-inum seinastu árin? Aftur má svarið verða nei. Hvar er tað, sum hevur á-byrgdina av at samfelagið er koyrt fast í dag? Politikar-in! Men hvør skúmar framvegis róman oman av samfelagsdýlluni? Politikar-in! Tá eg her sigi »politikar-in« meini eg ikki við einstakar lögtings- og landsstýrismenn, men heldur við andan, ella moralin/manglandi moral-in, sum hongur yvir politiskum ar-beiði í Føroyum.

Gongd á aftur, men hvussu?

Fyri knøppum ári síðani fingi vit nýtt lögting. Úrslitið av valinum var ikki eitt óbroytt lögting, sum vit so smátt hava vant okkum við, men haraftur-imóti eitt reiðiliga nógv umskipað lögting. Hetta visir okkum, at veljarin hóast alt ikki setir krossin bara av gomlum vana, men at hann hevur eyguni við hvat hansara politisku umboð havast at. Tískil skuldu verið flokkar, sum kundu tikið valið sum eina álitisvátan, meðan aðrir skuldu havt allar grundir til at tikið úrslitið sum ein dóm fyri »skeivan« politik-k. Um rætt er dømt skal tíðin visa.

Tíðliga í '91 fingi vit nýtt landsstýri, mannað

við báðum vinnarunum av valinum. Nú vóru nógv, ið væntaðu at vend fór at koma í i samfelagnum. Allir flokkar høvdu jú i valstriðnum tosað um at fingið »gongd á aftur sam-felagið«, og fleiri veljarar trúðu ivaleyst, at so fór at verða. Men nú stingur seg upp spurningurin um, hvat fólk meina við »at fáa gongd á aftur«. Og sum onkur hevði ræðst fyri, visti tað seg, at meint var við at lappa dekkini á samfelagsbilinum, at stappa kloddar í holini á samfelagsskútuni, og at sankað saman aftur tann sindraða førningin av veg-num, og síðani halda leiðina fram við trimum cylindarum, skreddum stóregi, og illa dálkaðum viðferi.

Tá hetta er sagt, kann sanniliga verða spurt, hvat tað er undirritaði vil. Er tað ikki rætt at fáa hjólini aftur at mala? Jú, vist er tað rætt, men tað valdað hvussu hetta verður gjørt. Tað finnst nevniliga fleiri hættir, og eg loyvi mær at halda, at tann loysnin, sum okkara politikarar hava valt til at loysa trupulleikarnar, er ikki tann frægasta.

Fyri tað fyrsta er tað fiskivinnan, sum er i kreppu, og nú skal bjargst burtur úr hasara við almennum pengum. Alt gott um tað, hevði verið farið fram á skilagóðan hátt. Men tað kann illa sigast, tí hóast tað hevur verið tosað um ein yvir-kapazität i veiðiorku uppá heili 40%, so hava okkara politikarar sett sær sum mál einans at minka um veiðiorguna við 10%. Og hóast tað hevur vist eg at trolarflotin er størsta hótanin móti grunnum okkara, so verða nýmót-ans, enn effektivari trolar-framvegis fluttir inn til landið við landsstýrisins

loyvi.

Eitt annað sum er at undrast á, er tann so-nevndi upphøggingar-stuðulin til fiskivinnuna. Tað skal eittast at lands-stýrið keypir fiskiloyvið frá skipunum fyri at fáa hesi burtur av Føroya-grunninum, men i veruleikanum er talan um fiskiloyvi, sum skipini i síni tíð hava fingið ókeypis frá landsstýrinum, sum landsstýrið nú keypir aftur fyri dýrar pengar. Ein og hvør kann av hesum siggja, at onkur má gerast ríkur av hesum »handlin-um«, men tað er so sanniliga ikki miðalborgarin i okkara samfelag. Nei, har-afturimóti eru tað reiðar-arnir — sum av berari pen-ingagreði og ódugnaskapi hava skyldina av at grunnarnir eru oyddir — sum sita og pumpa seinastu oyruni úr landskass-anum, og súgva seg feitar av seinasta blóðsdröpan-um úr meinigmanninum. Palliba, sum hesir høgu menn hava valt at kalla meðalføroyingin, umboðar 75% av føroyska fólkin-um. Vit kunnu spyrja: »Er fiskimaðurin vorðin ríkur av upphøggingar-stuðli?« ella: »Er fiski-maðurin vorðin ríkur av útguldnum landskassa-veðhaldum?« Nei, ikki fiskimaðurin, men haraft-urimóti eru tað reiðarar — og her hugsar eg serliga um teir, ið eisini hava eina tá innan lögtings- og/ella landsstýrisgátt — sum hava dugað útrúliga væl at vent tí, sum eftir røtt-um skuldi verið figgjjarlig-ur missur, til stóran figgj-arligan vinning.

Hvør tosar um ábyrgd?

Nakað síðani fóru ávisir føroyskir politikarar at tosa um eitt — i politiskum høpi — higartil

rættiliga ókent fyrirbrigdi, nevniliga ábyrgd. Minnst meg rætt var tað háttvirði landsstýrismaður Svend Áge Ellefsen, sum i sambandi við eitt leigumál hjá Strandfaraskipum Land-sins, gav ilt av sær og kravdi at ábyrgdin i málinum bleiv plaserad. Hvussu umstøðurnar annars vóru i hesum máli, skal eg ikki greiða her, men vist er, at vánaliga figgjjarstoðan i landin-um man gera sitt til, at lands-stýrið nú letst vera vandrari i umsiting síni av peningi skattaborgarans, nú so litið er til av honum. Men tað, sum mær kortini tykist rættiliga marghátt-ligt er, at politikarar nú-stani fara at rópa um á-byrgd, og tað i sambandi við mál, sum einans eru eitt produkt av vána stýr-ing. Eitt danskt orðatak sigur at »man skal gríbe om ondets rod«, og skal nakað høpi vera i at plaserá ábyrgd, so kann ikki vera rætt einans at fara eftir teimum, sum hava torført við at halda seg innan trongar karmar, sum eru skaptir og trýstir niður yvir tey av øðrum. Upprunin til alla armóð-ina er jú figgjarkreppan, og tí haldi eg hevði verið rættast fyrst at fingið greiðu á hvør hevur á-byrgdina av henni.

Hvør fekk rokningina?

80'ini royndust uppgangs-ár i Føroyum. Peningi var nógmikið av antin hann var ogn ella lán, og fø-royska vinnulívið blómadi. Skip i hópatali vóru bygd uttanlands og skrá-sett undir føroyskum flaggi. Landið veðhelt fyri hundradtals milliónum i